

AMINTINDU-NE DE DIMITRIE VATAMANIUC

IORDAN DATCU

Remembering Dimitrie Vatamaniuc

(Abstract)

The author evokes four important life episodes of the late Acad. D. Vatamaniuc: the frequent meetings in the reading room of the Library of the Romanian Academy, where the scientist has researched his whole life many manuscripts for the realization of his valuable studies; the preparation of his doctoral thesis (a monograph on the writer I. Popovici-Bănăţeanu) under the guidance of G. Călinescu, the so-called “divine” literary critic; the publication of the book *Eminescu. The Manuscripts...* (edited by Iordan Datcu at Minerva Publishing House in 1988), and the interview about the vol. VII–XVI of Eminescu’s *Works* (prepared by D. Vatamaniuc together with other researchers) given to Iordan Datcu, with the title *The most impressive monument dedicated to Eminescu* and published in the journal “Transilvania”, in 1989.

Keywords: G. Călinescu, Ioan Slavici, Lucian Blaga, D. Popovici, Perpessicius, Constantin Hrehor, *Dicţionarul General al Literaturii Române*.

Între criticii și istoricii literari pe care i-am cunoscut, cu unii dintre ei având relații de colaborare în anii în care am fost redactor la Editura pentru Literatură (1963–1969) și Editura Minerva (1969–1994), apoi redactor la *Dicţionarul General al Literaturii Române*, lucrare a Academiei Române, coordonată de academicianul Eugen Simion, s-a aflat și Dimitrie Vatamaniuc. S-a născut în ziua de sâmbătă, 25 septembrie 1920, la Sucevița, județul Suceava și i-ar mai fi trebuit vreo câțiva ani ca să împlinească un secol de viață.

L-am văzut sistematic, la Biblioteca Academiei Române, al cărei fișier nu avea pentru el nicio taină. În anul 1988, am fost redactor al cărții sale *Eminescu, Manuscrisele. Jurnal al fomării intelectuale și al lărgirii orizontului științific. Laborator de creație. Instrument de lucru*. La apariția acestei cărți, a voit să mă recompenseze și altfel decât prin simple mulțumiri și a rămas surprins când i-am spus că nu pot fi răsplătit mai mult decât cu un exemplar din carte cu dedicația sa, pe care a scris-o chiar atunci, în septembrie 1988, în care m-a apreciat ca „excelent redactor și coleg de drum în cercetarea științifică”.

În anul 1989, i-am luat interviul *Cel mai impresionant monument închinat unuia dintre scriitorii noștri clasici*, care a apărut în revista „Transilvania” (1989, nr. 6), monumentul fiind continuarea ediției M. Eminescu, *Opere*, volumele VII–XVI (1977–1989) de către un colectiv condus de D. Vatamaniuc și Petru Creția, din care au mai făcut parte: Anca Costa-Foru, Eugenia Oprescu, Aurelia Crețu, Oxana Busuioceanu.

Dicționarele literare dau, selectiv, numele celor care au scris despre studiile, edițiile și bibliografiile lui Dimitrie Vatamaniuc: Teodor Tihan, Nae Antonescu, Stan Velea, Marin Bucur, Mihai Ungheanu, Ion Buzăși, Al. Piru, Aurel Sasu, Ion Oarcăsu, Mircea Popa, Mircea Zăciu, Ioana Bot, Al. Ruja, Mihai Cimpoi, Constantin Cubleșan, Ion Bălu, Marian Popa, Teodor Vârcolici.

Există însă cineva care a scris elogios despre Vatamaniuc încă de la debutul său ca istoric literar, G. Călinescu. Absolvent, în 1947, al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Cluj, Vatamaniuc voia să-și dea doctoratul cu teza *Ioan Slavici și lumea prin care a trecut*, cu profesorul Dimitrie Popovici, însă reforma învățământului a compromis această dorință. S-a înscris la doctorat la George Călinescu.

Primul contact cu acesta n-a fost unul prea plăcut candidatului, marelui critic și istoric literar părăndu-i-se că tânărul ce s-a prezentat nu era prea conștient ce personalitate are în față: „Mie mi-e jenă – i-a spus profesorul. Eu nu mă laud niciodată, mi-e jenă... Dar dumneata vii din fundul țării... Dumneata nu știi cu cine ai de-a face, cine sunt eu! Sunt zeci de oameni din țara asta care doresc să stea lângă mine etc. etc. Nu pricepi lucrul ăsta?”

Alungat în urma acestui reproș, Vatamaniuc a plecat și n-a mai venit. Peste trei-patru luni, trimisă de G. Călinescu, Elena Piru a venit să-l conducă acasă la marele critic, care l-a primit și i-a propus ca subiect al tezei o monografie despre scriitorul I. Popovici-Bănățeanul. La surprinderea lui Vatamaniuc, care voia să rămână la același subiect pe care îl convenise cu D. Popovici, G. Călinescu i-a explicat: „Pentru că se va fixa o comisie și cei din comisie vor ști despre scriitorul acela, mare. Dacă e un scriitor mic, ei nu știu. Eu ți-am găsit scriitorul despre care ăștia nu știu nimic!”

Calul de bătaie al celor din comisie tocmai acesta a fost: că i s-a propus doctorandului un scriitor minor. D. Vatamaniuc a evocat desfășurarea ședinței de susținere a tezei de două ori: în interviul intitulat „Geniul lui era incomparabil”, din cartea lui I. Oprișan, *G. Călinescu. Spectacolul personalității. Dialoguri adunate* (1999, p. 387–425) și în cartea Dimitrie Vatamaniuc, Constantin Hrehor, *Convorbiri sub scara cu îngeri*, cu un cuvânt-înainte de acad. Eugen Simion (Iași, 2010). Vatamaniuc a evocat cu talent spectacolul – căci un spectacol a fost – în cadrul căruia Călinescu a dat replici casante oponentilor.

Dăm doar un fragment din prima sursă amintită: „Trebuia să răspund eu, dar Călinescu mi-a dat peste mână. A zis: «Nu ai cuvântul! *Eu* îl am!». A răspuns lui Vianu: «Colega, nu ai înțeles nimic din toată treaba asta!» – «Cum așa?!» – «Hai să

discutăm! *Este* stofă de istoric literar în Vatamaniuc sau *nu* este? Asta discutăm?! Dumneata spui că nasturii de la lucrare nu-s puși ca lumea! Cine-i cel mai mare critic în istoria literară? Lucrarea, ca fond, reprezintă nasturii. *Eu* știu să-i pun, *mai sus* ori mai jos!». L-a lichidat, l-a lichidat. Îl ia la rând pe Perpessicius și-i zice: «Colega, niciodată n-ai știut în ce lume trăiești!». Lui Perpessicius îi zicea «tovarășe Perpessicius!». Trece la Beniuc și zice: «Domnul Beniuc crede – lui Beniuc nu-i zicea «tovarășul», ci «domnul» – că se umblă prin literatură cu steagul roșu». Lui Novicov: «Ești prost ca o ciubotă!»».

Concluziile profesorului G. Călinescu asupra tezei au fost superelocvente: „Sub toate laturile, lucrarea lui D. Vatamaniuc este remarcabilă, e demonstrarea unei teze de lucru clare și pozitive, și aduce, sub aspect informativ, rezultate definitive, constituind nu numai o lăudabilă dizertație pentru un examen de aspirantură, ci o operă solidă de pus de azi în biblioteca noastră literară”.

Fără doctoratul cu G. Călinescu și fără anii petrecuți în apropierea acestuia, D. Vatamaniuc ar fi rămas un profesor în provincie: „Deci – scrie el în interviul pe care i l-a luat I. Oprișan – drumul pe care am apucat și unde sunt astăzi i se datorează lui Călinescu. Asta-i fără nici un fel de discuție”.

Spre sfârșitul interviului pe care i l-a acordat lui I. Oprișan, D. Vatamaniuc nu-l uită pe profesorul său clujean Dimitrie Popovici, la care a apreciat „sistemul lui riguros și științific”, în vreme ce de la G. Călinescu a învățat punctualitatea și să nu se laude cu lucrările proprii. Trebuia să adauge ceea ce spusese mai înainte, și anume că și de la G. Călinescu a învățat rigoarea, căci acesta l-a trimis, când doctorandul își pregătea teza despre I. Popovici-Bănățeanul, la surse: „Mi-a spus foarte exact unde să merg. Mi-a spus: «Mergi la Brașov, la Caransebeș, mergi la Lugoj!»”. L-a trimis, de asemenea, să depisteze în reviste colaborările lui Gr. Alexandrescu și Nicolae Filimon.

Și-a exprimat marea prețuire pentru îndrumătorul său, fiindcă binefacerea nu s-a redus la obținerea titlului de doctor, nu doar prin cele spuse mai sus, ci l-a cinstit și publicându-i, în 1979, la Iași, *Avatarii faraonului Tlâ*, teza cu care G. Călinescu a obținut, în 1936, titlul de doctor la Facultatea de Litere și Filosofie din Iași.

Opera lui D. Vatamaniuc este constituită din ediții din opera lui M. Eminescu, a lui Ioan Slavici și a lui Titu Maiorescu, din multe cărți despre Eminescu și Slavici, G. Coșbuc și I. Agârbiceanu. Asiduul și rigurosul cercetător s-a revelat și prin câteva lucrări de alt tip: *Ioan Slavici (1848–1925). Biobiografie* (în colaborare cu Teofil Bugnaru și Ioan Domșa) (1973); *Ion Agârbiceanu. Biobiografie* (1974); *Lucian Blaga. Biobiografie* (1977); *Tudor Arghezi (1880–1967). Bibliografie*, I–II, postfață de Niculae Gheran (2005).

Recenzând biobiografia lui Lucian Blaga, pe care o consideră „un eveniment editorial de prim ordin”, Mircea Zăciu a scris, între altele: „Autorul e un studios al documentelor, spirit sistematic și fidel probității unei discipline mai adesea considerată (dacă nu fățiș desconsiderată) într-un spațiu, unde, până nu

demult, argumentul de arhivă – ignorat, eludat ori ironizat – era înlocuit cu speculația de conjunctură împinsă până la mistificare”.

„Biobibliografia Lucian Blaga – adaugă Mircea Zăciu – poate fi citită ca un cutremurător *Bildungsroman* care face lumină în multe privințe și spulberă definitiv multe legende”. Citită de către Mircea Zăciu cu cunoscuta-i perspicacitate, biobibliografia are și „unele mici lacune, neclarități, inadvertențe, erori”, care sunt indicate de criticul literar clujean în cartea sa *Alte lecturi și alte zile* (1978, p. 167–178), text preluat și în altă carte a sa, *Ca o imensă scenă, Transilvania* (1996, p. 365–374).

În ultimele mele convorbiri cu el, D. Vatamaniuc era trist că puterile slăbite îl împiedică să se mai ducă la Sucevița și, când totuși se duce, este îngrozit de nesăbuița cu care sunt tăiați codrii, sub privirea nepăsătoare a conducătorilor țării. De asemenea, vorbea cu mare amărăciune despre soarta românilor din nordul Bucovinei, cu deosebire despre tineri care, neputând să se afirme cu limba română, vorbesc în ucraineană.